

Лекція з дисципліни «Громадянська освіта» На тему: Еволюція прав людини.

План:

1. Витоки прав людини.
2. Покоління прав людини. Майбутнє прав людини.
3. Права і свободи людини.
4. Групи прав і свобод людини.
5. Борці за права людини.

1. У Загальній декларації прав людини записані права і свободи, що мають усі люди на Землі. Проте шлях до формування цих прав та усвідомлення людством необхідності їх існування був дуже тривалим.

Протягом століть права людини були обумовлені належністю до певної спільноти; вона могла мати права лише в межах своєї спільноти і втрачала їх поза її межами. Це навіть було закріплене в Римському праві. У середньовічній Європі вважалося, що всі жителі країни є підданими монарха, який «дарує» їм права і привілеї, визначає їхні обов'язки і цим нібито виражає волю вищих сил. Проте в деяких європейських країнах права населення визначали через укладення угоди між підданими та монархом. Загалом у Середні віки різні категорії населення мали різні права й привілеї залежно від віросповідання, походження, належності до суспільного стану.

2. У часи Ренесансу завдяки розвитку ідей гуманізму стала популярною думка, що кожна людина сама по собі є цінністю, а в XVII—XVIII ст. — що всі люди є рівними незалежно від віри, походження, соціального статусу.

На основі цього у XVIII ст. — добу Просвітництва — було створено основу доктрини універсальних прав і свобод людини, що отримала назву **першого покоління прав людини**. Вона передбачає, що всі люди мають право на:

- життя, здоров'я й безпеку;
- свободу думки, совісті, віросповідання;
- свободу від свавільного арешту, затримання та вигнання;
- рівність перед законом та незалежний суд тощо.

Друге покоління прав людини сформувалося протягом XIX — першої половини XX ст. унаслідок боротьби людей за покращення свого

соціально-економічного та культурного становища. У цей час було визнано права людей на працю, освіту, соціальний захист та відпочинок, заборону використання дитячої праці.

Третє покоління прав людини почало формуватися після Другої світової війни. Це колективні права, що належать не окремій людині, а народу, нації, територіальній громаді, асоціації або іншій людській спільноті.

Нині обговорюють формування **четвертого покоління прав** людини, до якого відносять ті права, що є неоднозначними, суперечливими, наприклад, клонування людини.

3. Зазвичай права і свободи людини розуміють як її соціальні можливості, що обумовлені економічними й культурними чинниками життя суспільства та законодавчо закріплюються державою.

Вони відображають міру свобод і можливостей для розвитку індивіда на конкретному етапі розвитку суспільства й держави.

Сучасне розуміння прав людини пов'язане з їх тлумаченням як можливостей, свободи, певних потреб та інтересів людини, вимог до суспільства та держави про забезпечення певних благ.

Права і свободи людини виступають як межі для поширення влади держави. Саме на цьому базується сучасне розуміння правової держави з пріоритетом прав людини, пануванням закону та розподілом влади.

4. За змістом права і свободи людини поділяють на кілька груп:

- Громадянські (особисті) права (право на життя, гідність, законний суд, недоторканність особистості та приватної власності, свободу пересування та вибору місця проживання, заборону примусової праці).
- Політичні права тісно пов'язані з громадянством тієї чи іншої країни та регулюють участь громадян у суспільнополітичному житті держави (право на рівність перед законом, свобода совісті, слова, друку, зібрань, спілок).
- Соціально-економічні права визначають можливості людини й громадянина брати участь у створенні матеріальних благ та забезпеченні належних умов життя. Це право на працю та свободу праці, справедливі

умови праці, охорону сім'ї, материнства, батьківства й дитинства, житло, соціальне забезпечення, охорону здоров'я.

- Культурні права визначають можливість доступу людини до духовних здобутків своєї спільноти і людства (право здобувати освіту рідною мовою, свободу творчої та наукової діяльності, свободу викладання).
- Екологічні права забезпечують право людини на безпечне довкілля та належну інформацію про нього, право на відшкодування збитків, завданих її здоров'ю або майну внаслідок екологічних правопорушень.

5. Розвиток прав людини навряд чи був би можливим без особистостей, яких ми називаємо борцями за права людини. Цих людей об'єднує те, що вони намагалися донести людству необхідність рівної поваги й дотримання прав усіх людей незалежно від їх походження, соціального статусу, віку, гендеру; незалежно від того, чи це було закріплено в тогочасному законодавстві.

Нельсон Мандела (1918—2013). Його життя було присвячене боротьбі з апартеїдом. (Апартеїд — офіційна політика расової дискримінації, сегрегації та гноблення, яку впродовж 1948—1991 рр. проводив уряд Південно-Африканської Республіки проти місцевого чорношкірого населення, а також переселенців з Азії.)

Мартін Лютер Кінг (1929—1968). Коли йому виповнилося 28 років, він став співзасновником організації «чорних церков», які заохочували ненасильницькі походи, демонстрації, бойкоти та інші заходи проти расової сегрегації.

Магатма Ганді (1869—1948). У час, коли жив Магатма Ганді, Індія не мала незалежності, а була частиною Британської імперії. М. Ганді приєднався до руху, що боровся за незалежність Індії. Однак особливістю світогляду М. Ганді було те, що він закликав індусів не чинити насилля, а боротися лише мирними методами.

Елеонора Рузвельт (1884—1962). Вона брала участь у створенні Організації Об'єднаних Націй (ООН), а потім була офіційною представницею США на Генеральній Асамблеї ООН. Під її керівництвом в ООН була розроблена Загальна декларація прав людини.